

VKCR-bijeenkomst 'Verzekering van exposities' op 13 mei 2016
Locatie: auditorium Van Gogh Museum te Amsterdam
Notulen door Fleur Trossèl; niet geautoriseerd door de sprekers

1. Inleiding

De bijeenkomst staat in het teken van het verzekeren van exposities, toegespitst op kunstvoorwerpen die in bruikleen zijn gegeven. Het idee was aanvankelijk om dit onderwerp zowel vanuit het perspectief van de museumwereld als dat van de verzekeraar en de wetenschapper te belichten. Het laatste perspectief komt echter helaas niet aan bod doordat de aangezochte spreker wegens ziekte verstek moet laten gaan. De eerste spreker is Rinus Vonhof, adjunct-directeur van het Kröller Müller Museum; hij spreekt over zijn ervaringen met reizende tentoonstellingen. Vervolgens spreekt Cees Kortleve over kwesties die zich (kunnen) voordoen bij het verzekeren van bruiklenen.

2. Rinus Vonhof: 'Van Gogh als exportproduct'

De laatste jaren wordt het organiseren van kunsttentoonstellingen vanuit Nederland naar andere landen in de hele wereld steeds belangrijker. Al deze tentoonstellingen moeten worden verzekerd.

Tot 1994 was het Kröller-Müller Museum een rijksmuseum, in het genoemde jaar is het museum verzelfstandigd. Sindsdien diende het voor extra inkomsten te zorgen bovenop de inkomsten uit het museumbezoek. Het organiseren van tentoonstellingen buiten het museum zelf werd een van de belangrijkste activiteiten. Dit gold in veel mindere mate voor het Van Gogh Museum, dat hogere inkomsten binnenkrijgt uit entreegelden.

Ongeveer vijf maanden na de verzelfstandiging van het Kröller-Müller Museum werd de eerste tentoonstelling geopend, in Tokyo, Nagoya en Osaka, met het thema 'Van Gogh'. De nettowinst was 1,5 mln. gulden. Op dat moment was de netto-opbrengst van het museum 8 mln. per jaar.

Het thema 'Van Gogh' staat garant voor grote bezoekersaantallen en geeft het organiserende museum veel status. Voor het organiseren van een dergelijke tentoonstelling zonder de hulp van het Kröller-Müller Museum of het Van Gogh Museum moet het exposerende museum uitzoeken in welke musea en privé-collecties de werken zich bevinden om deze vervolgens in bruikleen te vragen. Je hebt ongeveer 50 werken nodig voor een aantrekkelijke tentoonstelling. Om erachter te komen of je al deze werken kunt arrangeren heb je als snel 3 jaar nodig. Daarnaast is er de logistieke puzzel om de werken allemaal in dezelfde periode bij elkaar te krijgen. Een volgend probleem is dat de uitlenende instanties zich niet allemaal automatisch zullen aansluiten bij de door de inlener aangeboden *insurance policy* en de daarbij behorende polisvoorwaarden. Veel bruikleengevers willen hun eigen verzekeringsmaatschappij, tussenpersoon of eigen indenniteitsregeling gebruiken. Het kost veel tijd om de verzekeringsvoorwaarden over en weer te controleren en waar nodig op elkaar af te stemmen.

Het is gebruikelijk dat een medewerker van het inlenende museum onderzoekt of de polisvoorwaarden voldoen aan de eisen, en vaak komt hij/zij polisvoorwaarden tegen die hij/zij nog nooit in een bepaalde samenhang heeft gezien. Toch moet er iets mee worden gedaan en worden de voorwaarden voor lief genomen zonder er al te veel naar te kijken.

Als alles geregeld is op het gebied van de verzekeringen kan er worden gestart met het volgende onderdeel, namelijk de transporten. Een expositie in het Victoria Museum in Melbourne levert een interessant voorbeeld op vanwege af te leggen afstanden, met inschakeling van veel verschillende lokale transportbedrijven. Het coördineren van een dergelijk transport is een buitengewoon complexe operatie voor het inlenende museum.

Het kan ook anders: de directeur van het museum uit Melbourne komt dan naar het Kröller-Müller Museum om te bespreken onder welke voorwaarden het een complete tentoonstelling kan 'leveren' aan het museum in Melbourne. De transporten worden dan geregeld vanuit Nederland door het Kröller-Müller Museum, dat hier veel ervaring mee heeft. Er ligt al een modelcontract op tafel waar partijen mee uit de voeten kunnen en materiaal en teksten worden ook door het Kröller-Müller Museum geregeld. Dit alles kan op deze manier in twee uur worden georganiseerd. Het grootste voordeel bij deze aanpak is dat er vanaf slechts één plek transporten zijn. Daarnaast is er ook maar één bruikleenovereenkomst nodig. Het Kröller-Müller Museum voert wel een strenge controle uit bij het ontvangende museum waarbij wordt gekeken of alle faciliteiten (denk aan veiligheid en klimaat) van voldoende niveau zijn om een dergelijke Van Gogh tentoonstelling te mogen exposeren.

Het is duidelijk dat, vanuit het oogpunt van het ontvangende museum, scenario 2 veel aantrekkelijker is dan scenario 1. Er moet voor de service die het Kröller-Müller Museum levert wel worden betaald. Afhankelijk van de waarde van de werken liggen de kosten in dit geval tussen de 1,4 en 4 mln. euro.

Het komt ook wel voor dat het Kröller-Müller Museum een museum op weg helpt bij een expositie door een aantal Van Goghs uit te lenen om zodoende te bereiken dat andere musea dit voorbeeld volgen.

De controle van het Kröller-Müller Museum bij het museum is een belangrijk aspect. Er wordt gekeken of aan alle veiligheidsvoorwaarden is voldaan. Er lopen verschillende mensen mee; onder andere een conservator, een deskundige voor de klimaatbeheersing, een lichtdeskundige, een jurist, een restaurator, de museumdirecteur en de mensen van het Kröller-Müller. Na een dergelijke controle biedt het museum een rapport aan aan het bezochte museum met een opsomming van punten die nog aangepast dienen te worden. Een voorbeeld van een door het Kröller-Müller gesteld vereiste is *face recognition camera's* bij de ingang van het museum. Het al dan niet groen licht geven voor de Van Gogh tentoonstelling fungeert als drukmiddel om ervoor te zorgen dat de sponsors en directies van het museum in kwestie zullen investeren in de aanschaf van de benodigde faciliteiten.

Eerder heeft het Kröller-Müller een tentoonstelling in China moeten afblazen omdat het museum aldaar niet voldeed aan de voorwaarden. Op dat moment zat er dus een gat in de agenda van het Kröller-Müller Museum en moesten zij zelf opzoek naar een museum ergens ter wereld om een Van Gogh tentoonstelling aan aan te bieden. Over het algemeen is dit niet de werkwijze van het Kröller-Müller omdat het meestal zelf

benaderd wordt. De keuze viel op Taiwan en er werd contact opgenomen met de ambassadeur om te vernemen of er interesse bestond. Dat bleek het geval, en vanaf dat moment waren er nog slechts 18 maanden over om alles in gang te zetten.

In veel polisvoorwaarden wordt uitkering in geval van rampen uitgesloten. Dit is een redelijke clausule maar ten tijde van de tsunami in Japan hingen er in Nagoya werken van Van Gogh met een gezamenlijke waarde van 1,1 miljard euro. Dit leidde wel tot grote ongerustheid bij het museum, maar het bleek gelukkig mee te vallen in Nagoya. Er kwamen op de dag van de tsunami zelfs nog 9 duizend bezoekers naar het museum.

Hoewel bij elke tentoonstelling enorm waardevolle objecten moeten worden verzekerd, is er in de geschiedenis van het museum nog nooit sprake geweest van een groot verlies en een miljoenenuitkering. Ook is nog nooit sprake geweest van een groot conflict met een verzekeraar over de details van de polisvoorwaarden. Dit verklaart waarom er steeds onder dezelfde polisvoorwaarden wordt gecontracteerd, ook al zouden deze al lang eens tegen het licht moeten zijn gehouden.

Rinus Vonhof doet dan ook een beroep op de gemeenschap om binnen deze niche van de verzekeringswereld tot een soort standaardisatie van de polisvoorwaarden te komen. Zeker binnen NL en ook binnen EU, maar het liefst wereldwijd.

3. Cees Kortleve 'Addertjes onder het gras dat verzekeringen heet'.

Het is in het belang van de bruikleennemer als deze zijn eigen verzekering kan hanteren. Dit drukt namelijk de premiekosten. Er is meestal ook een 'no-claim' bonus en er kan eventueel een indemniteitsregeling worden toegepast. Maar vaak willen bruikleengevers hun eigen verzekering toepassen omdat ze geen kennis en geen tijd hebben om de verzekering van de bruikleennemer te controleren. Dat de premie dan (soms aanzienlijk) hoger is, is vooral een probleem voor de bruikleennemer, want de bruikleennemer betaalt.

Een all risk verzekering blijkt vaak aantrekkelijk. Dit houdt in dat alles is gedekt, tenzij de schadeoorzaak expliciet is uitgesloten.

Uitsluitingen zijn er in allerlei soorten en maten. Hierna volgt een selectie uit verschillende verzekeringsvoorwaarden, zowel nationaal als internationaal. Bijvoorbeeld: bij sommige polissen wordt de schade niet vergoed wanneer die is veroorzaakt door:

- houtworm. De bruikleennemer kan evenwel niet weten of het museum problemen heeft met ongedierte.
- vandalisme. De bruikleennemer kan zo'n schade evenwel niet altijd voorkomen.
- het gebruik van computers op wat voor manier ook. Alles wordt tegenwoordig door computers gestuurd onder andere klimaatbeheersing en inbraakbeveiliging. Dit is dus een lastige bepaling.
- acties of nalaten van de bruikleennemer. Dus bijvoorbeeld als de beveiliging niet op orde is of als de premie niet is betaald.
- uitlenen zou geen kosten met zich mee moeten brengen, maar er zijn polisvoorwaarden die bepalen dat iedere partij (en dus ook de bruikleennemer) de kosten moet dragen van zijn eigen schade-expert.

Op dit moment jagen de musea elkaar op kosten door de waarde van de werken hoog te verzekeren waardoor de premiekosten omhoog schieten. Wat wordt verzekerd, is namelijk de 'fair market value'. Dit is een discutabel punt omdat de waarde van een werk moeilijk is vast te stellen en erg subjectief is.

Een 'loss buy back clause' is een gebruikelijke clause. Die is van toepassing als een gestolen werk wordt terug verkregen nadat de verzekeraar het verzekerde bedrag aan de bruikleengever heeft vergoed. Deze kan het werk terugkopen tegen terugbetaling van de schadevergoeding. Maar regelmatig wordt daaraan toegevoegd 'plus de kosten die door de verzekeraar zijn gemaakt om het werk terug te krijgen en de rente over de schadevergoeding'. Je leent dus een werk uit en je moet vervolgens voor veel kosten opdraaien. Een dergelijk beding kan nooit de bedoeling zijn geweest, maar toch is het in veel polissen terug te vinden.

Er zijn ook gevallen waar de bruikleennemer de premie niet heeft betaald en de verzekeraar als gevolg hiervan de schade niet dekt. Dit wordt tegengeworpen aan de bruikleengever die hier helemaal geen invloed op heeft. Als de bruikleennemer verzekert, dan moet de bruikleengever in exact dezelfde positie zijn als wanneer hij het zelf had verzekerd. Het zou dus niet zo moeten zijn dat de bruikleengever de dupe wordt van de wanprestatie van de bruikleennemer. De verzekering van de bruikleennemer zou de schade moeten vergoeden en vervolgens de claim moeten neerleggen bij de (nalatige) bruikleennemer.

Bij de 'van spijker tot spijker' clause moet goed worden gekeken naar de precieze definitie die aan deze term wordt gegeven. Als verschillende verzekeringen van toepassing zijn, kan er gemakkelijk een gat in de dekking ontstaan. Een voorbeeld: bij verzekering A houdt de verzekering op zodra het werk aan de deur van het inlenende museum is afgeleverd en verzekering B begint (pas) op het moment dat het werk daar aan de muur hangt. Juist tijdens het gat in de dekking, tussen aflevering en ophanging, kan schade ontstaan. De definities sluiten dus niet op elkaar aan.

De kernpunten bij een verzekering zijn de volgende: wat is gedekt, wat is niet gedekt en hoe wordt er in geval van schade gehandeld. Duidelijkheid, leesbaarheid en overzicht, dit is wat een verzekering werkbaar maakt.

Verder vormen polisvoorwaarden waarop het recht van toepassing is van het land waar de bruikleennemer is gevestigd een risico. Welke bruikleengever kent de consequenties daarvan? En om het dan nog complexer te maken worden soms clauses toegevoegd waarop Engels recht van toepassing is.

De museale wereld zou gebaat zijn met gestandaardiseerde polisvoorwaarden voor bruikleenverkeer. Veel problemen zouden zo voorkomen kunnen worden en arbeidskosten zouden kunnen worden verlaagd.

Bij het opstellen van een indenniteitsregeling neemt de overheid vaak polisteksten over uit de verzekeringsmarkt zonder deze te analyseren. Daarnaast is vaak onduidelijk wie in het geval van een incident de schade bepaalt: een ambtenaar of een deskundige van een verzekeraar?

De Nederlandse indenniteitsregeling heeft een eigen risico en er is een maximum per tentoonstelling. De Nederlandse indenniteitsregeling volgt de commerciële verzekering.

Dit maakt de Nederlandse indemniteitsregeling werkbaar, niet al te complex, en daardoor acceptabel voor bruikleengevers.

Over het algemeen lijkt het erop dat in de verzekeringswereld niet (genoeg) wordt nagedacht over de polisvoorwaarden die worden gehanteerd en er te weinig wordt herzien. Polisvoorwaarden zouden moeten worden geschreven voor klanten. Duidelijkheid, leesbaarheid en toegankelijkheid van polisvoorwaarden zouden voorop moeten staan.

Een internationale standaardverzekering zou de kosten drukken en zekerheid geven. Het initiatief hiertoe zou van de internationale musea vandaan moeten komen. Veel musea zijn echter nog terughoudend omdat er geen budget is. Op langere termijn zouden er echter veel voordelen aan kleven.

3. Debat

Lisanne Bedaux (studente kunstgeschiedenis en rechten Utrecht)

Is het echt noodzakelijk dat de kunstwerken 'all risk' worden verzekerd? Een groot nadeel is dat de premiekosten omhoog gaan en hierdoor de musea elkaar op kosten jagen. De kans op alleen schade is veel groter dan dat een werk geheel wordt vernietigd. Bovendien kan er zelden een vergelijkbaar werk worden teruggekocht in het geval het werk teniet gaat.

Rinus Vonhof: voorstander van het verlagen van de verzekeringspremies in de vorm van een non-insurance waarbij alleen een paar zaken worden verzekerd zoals transport en restauratiekosten. Een dergelijke verzekering kan de kosten inderdaad sterk drukken.

Cees Kortleve: een algehele non-insurance is niet haalbaar. Het verzekeren van waardeverlies van werken die nooit worden verkocht is daarentegen verklaarbaar en zou de premiehoogte aanzienlijk verlagen.

Nicolien Verhaar

Hoe wordt er omgegaan met afwijkende clausules bij het verzekeren?

Cees Kortleve: in een situatie waarbij co-verzekeraars een rol spelen, neemt elke verzekeraar een deel voor zijn eigen rekening. Er is in zo'n geval 1 polis van toepassing die je kunt aanpassen door de tijd heen.

Patricia Jansma (taxateur van kunst & antiek)

Korte mededeling gedaan om aan te geven dat waardeverschillen verzekeren lastig blijft, maar dat het mogelijk is om het helder en duidelijk te laten gebeuren. Een voorbeeld van hoe plooibaar taxatie kan zijn is de 'Detroit'-zaak.

Diederik Stols (advocaat bij Boekx)

Wordt er iets gedaan aan een Europese indemniteitsregeling?

Rinus Vonhof: er gebeurt niets met een indemniteitsregeling op Europees niveau.

Mariska van Zelst- de Wit (Rijksmuseum)

Over de risico's bij transport. De vraag is waar het grote risico zit bij schade. De meeste schade ontstaat bij interne transportbewegingen. Is dat ook de ervaring van het Kröller-Müller?

Rinus Vonhof: grootste risico zit in het vervoeren zelf. Uit een test met trillingsmeters blijkt dat onder andere verkeersdrempels behoorlijk wat trillingen veroorzaken.

Anna van Lankvelt

Wat zijn de voordelen voor verzekeraars bij een standaardverzekering die overal gelijk is?

Cees Kortleve: het beeld van verzekeraars is toch nog steeds dat ze zoveel mogelijk willen verdienen. De premie gaat niet omhoog bij nieuwe standaardvoorwaarden. De verzekeringsmarkt is net zoals iedere andere markt. Het initiatief voor deze standaardverzekering moet komen vanuit de internationale museumwereld.

* * *